

הלכות משא ומתן

קנו סדר משא ומתן וכו' כ"א סעיפים:

א לא" אמרו (וכ"ה בפרש"י בתהלים סי' קיט ע"פ עת לעשות לה' הפרו תורתך ויבליקוט שם²) קביעת עתים לתורה³ אלא במי שצריך לעסוק בדרך ארץ להחיות נפשו ונפשות בתוך אבל מי שא"צ לכך או שמתפרנס משל אחרים חייב לקיים והגית בו יומם ולילה כמשמעו⁴ (ועיין בסנהדרין פרק חלק דף צ"ט ע"ב⁵ ובמנחות פרק י"א דף צ"ט ע"ב צא וברוקי' כו' ושאר תנאי שם לא פליגי אלא במי שצריך לעסוק בדרך ארץ ובאדר"ג פ' כ"א ובמד"ר ריש פתיתא דאיה"ב ובקהלת רבה דף קט"ו א⁶ ע"פ בשפ"ל קול הטתנה מה טתנה זו כו')⁷.

ואף מי שצריך לכך לא יעשה מלאכתו עיקר אלא עראי⁸ כדי פרנסתו בלבד⁹ ותורתו קבע וזה וזה יתקיימו בידו אבל כל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה¹⁰ כי העוני יעבידנו על דעת קונו¹¹ אלא מי שהשקה נפשו בתורה ונשא לבו לקיים מצוה זו כראוי יעשה מלאכה מעט בכל יום כדי חייו¹² ושאר יומיו וליליו עוסק בתורה¹³.

ב וכשעושה מלאכה או נושא ונותן לא תהיה כוונתו אלא כדי למצוא צרכי הגוף כדי שיוכל לעבוד לבוראו¹⁴ כמ"ש בכל הרכיב דעהו וגו' (משלי ס"ג ג' ו') (ועיין מזה באדר"ן פ"ד¹⁵ ובה' פרקים להרמב"ם פ"ה).

וחייב כל אדם ללמוד לבנו מלאכה¹⁶ או לעסוק בסחורה¹⁷ ואם אינו עושה כן כאלו מלמדו לסמטת שסופו ללסמט את הכרויות בשביל פרנסתו¹⁸.

וזהר לישא וליתן באמונה¹⁹ שלא יחולף את דבורו שנאמר²⁰ והין צדק יהיה לך שיהיה הן שלך צדק ולאוי שלך צדק²¹ כלומר כשאתה מדבר הן או לאו קיים בדרךך והצדק

א לכללות מ"א ו"כ"ב ראה 'הלכות ת"ת מש"ע אדה"ו עם

הערות נעיו"ב" (קד"ת תשנ"ח).

ב רמז תתקע, הובא גם בהל' ת"ת פ"ג ס"ה. ושלי"ה מ"ס שבעות (ענינים ת"ת"ת בחהלת).

ג לעיל סי' קנה ס"א.

ד מ"א סוף סי' זה, חפ"רשיי בשבת דף לא, א ר"ה קבעת.

ה ראה גם הל' ת"ת פ"ג ס"ה. לה"י לקמן סמ"ג.

ו ראה שם צמ"א, הובא בהל' ת"ת פ"ג ה"י. תנא פ"א.

ז שנק' שאינה לא מן דיומם ולא מן הלילה ולמחר בה הכנת יומה.

ח אות: בי ספרים ומשנים שהם הוגים ומשנים ומשמים את התורה כיום ובלילה. ושם אות כג מובא מאר"ל

רלקמן.

ט פ"ב, ה.

י אינה במילה לא כיום ולא בלילה כך דברי תורה נאמר בה

הגות בה וימס ולילה. וראה גם בדמיון בהע"צ א/6.

יא פ"ד דברכות ד"ה ע"ב. מור ומ"ע ס"א. וראה גם

הל' ת"ת פ"ג ס"ב. ק"א שם סוף ס"ק א. לקו"ש חכ"ה

ע' 305.

יב מ"א ס"ק א.

יג פ"ב דאבות מהל' ת"ת ס"ב ב בשם רבינו אלחנן.

מיימוניות פ"ג מהל' ת"ת ס"ב ב בשם רבינו אלחנן.

יד פ"ד דעירובין דף מא ע"ב. מור ומ"ע ס"א.

טו ראה לקמן סי' שרמ ס"א.

טז המב"ס פ"ג מהל' ת"ת ה"ס. רמ"א י"ד סי' רנז סכ"א. וראה גם הל' ת"ת פ"ג ה"ג.

יז המב"ס פ"ג מהל' דיעות הל' ב"ג. מור ומ"ע סי' רלא. וראה אנח"ק סי' מ.

יח הלכה זו וכל מעשך יהיו לשם שמים לשם תורה

שנאמר בכל הרכיב רעהו גו'. וראה לקו"ש ח"ג ע' 907.

יח כ' ע' 552. חכ"ה ע' 135. הל"א ע' 20.

יט פ"ק דקידושין דף כט ע"א דף ל ע"ב. וראה גם לקמן

סי' ש"ו ס"ג. וראה המצוין בהע"צ א/8.

כ ר"א"ו בשלטי' גבורים שם. וראה רשי' שם ל' ב ד"ה

עיסקא. הע"צ א/11.

כא ע"י רשי' שם כמ', א ר"ה כאלו.

כב מור ומ"ע.

כג קדושים ימ' לו.

כד ב"ח פרק הזהב דף טז ע"א. מור ומ"ע ה"מ ס"ו רד

ס"ה. סמ"ע שם ס"ק יב. ועי' הל' מצויה ומתנה

ס"א"ב שלומד' ואת מפקוק שארית ישראל וגו', ולא דיו מן

התורה, ופקוק שלפניו מפרש כאבי' שם. וראה גיר' (ג')

חוב' ס' על' לו.

הלכות משא ומתן קנו

שצא

אותם¹³ ועיני בהרמב"ם פ"ה מה' דיעות הי"ג¹⁴ ופי' מה' מכירה ה"ח ובפ"י המשניות סוף שביעית ובש"ל¹⁵ במסכת חולין שלו דף קי"ד ע"א¹⁶ גבי ענין מו"מ באמונה) וכל המחלף את דבורו כאילו עובר כוכבים ומולות¹⁷ ואפילו מחשבה שנממרה בלבו¹⁸ טוב לקיימה כל מי שיש בידו וראת שמים שנאמר ודובר אמת בלבבו (ההלים ס"ו טו) במה דברים אמורים בדבר שבנינו לחיבור אבל (אם) דברי עצמו מצרכיו אם אין בהן סכך מצוה? א"צ לקיימו?¹⁹ ואפילו מפני השלום לא יבטיה שקר לחיבור²⁰ ולא אמרו מותר לשנות מפני השלום אלא בסופר דברים שכבר עברו (ומ"מ צ"ע קצת כיון שהשלום גדול מכל המצות כמ"ש במ"ד פ' חוקת²¹ ע"פ פ"ב בקש שלום ורדפהו ובגמ'²² התיר לשנות דבורו מפני השלום והר"ף פ' אלו מצויות²³ כתב דלאו היתר הוא אלא מצוה א"כ מנלן דלשנות בלהבא אסור שמא יש להתיר ע"ד בכל דרכיך דעה?²⁴ פ"ט דברכות דף ס"ג ע"א וע"י במד"ר פ' בראשית פ"א וע"י באלה רבא²⁵ מזה ובפמ"ג²⁶ וע"י ולא בדבר שלהבא.

וזהר מלהכזיב שם שמים לבטלה²⁷ שבכל מקום שהזכרת השם מצויה מיתה או עניות מצויה²⁸ (ופשוט לחלק בין דין זה ובין שאלת שלום חיבור בשם שהתירו חכמים במשנה פ"ט דברכות²⁹).

וזהר מלשבע אפילו באמת³⁰ שלאף עיירות היו לו לינאי המלך וכולם נחרבו לפי שהיו נשבעים שבעות אע"פ שהיו מקיימים אותם³¹:

ג. מצות עשה מן התורה לילך בדרכי ה'³² שנאמר והלכת בדרכיו (בפ' תבא כה ט) וכך למדו בפירוש מצות זו³³ מה הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון ועושה מתנת חנם מה הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הוא נקרא ארך אפים אף אתה היה ארך אפים³⁴ וכן שאר כל המדות שיש באדם צריך להדמות עצמו בהם לבוראו³⁵ ולמאום ברע שבהם ולבחרו בטוב³⁶.

וכיצד ייגיל אדם עצמו במדות טובות עד שיקבעו בו³⁷ יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי המדות האלו ויחזור בהם תמיד עד שתהיה עשייתן קלה בעיניו ויקבעו

כה רש"י שם ר"ה אלא.
 כו אינו מתייב עצמו בדברי מקח וממכר במקום שלא חיבה אותו תורה כדי שיעצור בדבורו ולא ישנהו.
 כז רפוס אנטישטרים ת"ת, ומפרש שהוא מן התורה.
 כח סנהדרין פרק חלק דף צב ע"א.
 כט סוף פ"ה דב"ב דף פח ע"א וע"י שם בתהנות אשרי³⁷
 לו מ"ב כ"א. וכל' ביה' מביחה ומתנה ה"א.
 ל שאו אפולרו קנן גנור בלבו צריך לקיים. ע"י בירוד סוף ס' רח ובמ"א אלה ס' תקס"ב סוף ס' י"א. וכל' ביה' מביחה ומתנה ה"א (ושם: סרך מצוה). וראה גם שם ס"ד וש"ג ק"י"א שם ס"א א.
 לא אפילו מוצא שפתי (הל' מכירה ומתנה ס"א).
 לב ת"א ס"ק א, א בשם ס' חסידים ס' תכו.
 לג פ"מ, כו, וראה גם יק"ר פ"מ, מ.
 לד תהלים ל', מו.
 לה יבמות ל', ב.
 לו בסוגיא (בג, ב) תלת מילי עבדי רבנן רמשנו במילידיהו, לז רזוא ישר ארוותך אמר רבא אפילו לזר עבדיה. (בבלי רבין אפילו לעבור עבדיה רעוה, תן לה אם צורך מצוה הוא – רש"י).

לח ס"ק ב.
 לט אשל אברהם ס"ק ב ר"ה ומ"ש דמותר לשנות.
 מו מור וטורע.
 מא פ"ק נדרים דף ז ע"ב. וע"י בהרמב"ם פ"ו מהל' ת"ת הל' יד. ובשו"ע יו"ד סי' שצד סעיף ג' ושם סעיף ל'.
 מב נד, א. וראה גם לקמן ס' קפח ס"ב. רמז ס"ג. וע"י סדר ברה"ז פ"ג הל' ד.
 מג ראה גם הל' הלאה סכ"ה.
 מד תחומא ויח"ר ריש מנחות (בב"א). מור וטורע.
 מה רמב"ם בסי' המצוות מצוה ח. ובפ"א מהל' דעות ה"ה. מהגמ' פ"ק דטו"ט דף יד ע"א.
 מו ספרי עקב פייסקא מ"ה. הובא בילקוט ס' עקב רמז תתע"ג. רמב"ם שם הל' ו'. וראה גם שבת קל"ג, ב.
 מז ע"י במשנה רפ"ד דאבות. ובאבות דרבי נתן פכ"ג ה"א. ובמסכת שבת פ"ק דף ב'ה תדליקין דף לא, א. ובבאשית חכמה שער הענהו פ"א.
 מח ע"י ילקוט שם. רמב"ם שם.
 מט ראה לק"ש הל' ע"י 157.
 נ הו"ט"ס שם הל' ו'. ובשמונה פרקים פ"ד.

שצב

הלכות משא ומתן קנו

המדות בנפשו כגון אם היה כלי יפור^ט ויתן ממון הרבה לעניים ויגמול חסד גם לעשירים^י ויחזור ויתן עד שתקבע בנפשו מדת רוב חסד^י שנשתבחה בה הקב"ה.

ואחר שתקבע בנפשו מדה זו (בערכין פרק המקדיש שדהו דף כ"ח ע"א במשנה וגמרא שם ובכתובות פרק גערה דף נ' ע"א ועיין בפרש"י פ"ב דביצה דף ט"ז ע"א^י ובפרק ו' דחולין דף פ"ד ע"א^י) לא יפור יותר מראי שזו אינה דרך טובה^י ותקנת חכמים שלא יבזבו יותר מחומשי^י אלא ינהג בדרך המצוה הוא דרך הטובה והישרה.

היין משפלות הרוח^י שמאד הוא שפל רוח^י כי תועבת ה' כל גבה לב (משלי ס"ו טז ה') לכן יתרחק מזה עד קצה האחרון וכל המגביה לבבו כאלו כפר בעיקר^י שנאמר ורם לבבך ושכחת את ה' וגו' (בב' עקב ח' י"ד) וכל מי שיש בידו גסות הרוח הוא כאשרה ואין עפרו ננער בתחית המתים^י.

וכן הכעס מדה רעה מאוד^י ומגוסות הרוח היא באה^י לכן יתרחק מזה גם כן עד קצה אחרון^י ואפילו אם צריך לבעוס על העם להפרישם מדבר עבירה ולהחזירם למוטב ויאה עצמו כאלו הוא כועס^י ותהיה דעתו מיושבת עליו כינו לבין עצמו ואמרו חכמים^י כל הכועס כאלו עובר כוכבים ומזלות ונשמתו מסתלקת ממנו^י שנאמר מורף נפשו באפו (באיוב ס"ו י"ח ד) לפיכך ציוו להתרחק מן הכעס עד שינהגו עצמו שלא ירגיש כלל לדברי המכעיסים^י וזו דרך צדיקים עלויים ואינם עולמים שומעים חרפתם ואינם משיבים עושים מאהבה ושומחים ביסורים^י ועליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בנבורתו (בס' שופטים ט"ז ס"ה ה').

ואם הוא תלמיד חכם וחירפו וביזוהו אחר מהעם הוא לא ישיב על חרפתו^י ומכל מקום יהיה לו עונש על ביוון התורה ואם יבא אחר לנקום נקמתו בקיום המשפט ישתוק ולא ימחה בידו^י ועל זה אמרו^י כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש אינו תלמיד חכם הואיל ואין תורתו חשובה בעיניו ואינו מקפיד על ביונה ומכל מקום אם מפיסים אותו צריך להתפייס מיד^י שבפיוס זה כבר נתקן כבוד התורה ועל זה אמרו כל המעבייר על

נא רמב"ם הל' ערכין ותרומין פ"ח ה"ב. וראה גם לעיל ס' קנה ס"ב.

נב טוף פ"ד דטובה דף טז ע"ב. ועי' בפרק איהוה נשך דף ע"א א.

נג תשאל לך ג.

נד ר"ח כל מונגותיו של אדם: ויש לו ליהדר מלעשות יציאה טובה, שלא יופסו לו שבר למונות אלא מה שפסקו לו. וראה גם הל' ת"ת פ"א ה"ו.

נה למה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם כשר אלא בהמנהג האמת (כלומר לא יאכל בשר תדיר שלא עינו).

נו רמב"ם הל' דעות פ"א ה"ד. פ"ה ה"ב. הל' ערכין ותרומין פ"ה ה"ב. רמ"א י"ד ס' רמז ס"א.

נז ע' אגרות ספ"ג. אגרו"ק ס' ג. לקו"ש חכ"י ע' 217 ואילך.

נח עיי' לעיל ס"ו קנה טוף ס"א ויש"ל.

נט אבות פ"ד מ"ד.

ס פ"ק דטובה דף ד ע"ב.

סא מורה ה, א. ועיי' פיה דברכות דף לב ע"א. וביקשות פ' עקב רמז תתסת. ובפר' האוינו רמז תתקמה.

מספרי האוינו פסקא ש"ח.

סב רמב"ם פ"ב מהלי דעות ה"ג.

סג ראשית חכמה שער הענוה פ"ב. וראה אגרו"ק סכ"ח (קלה, ב). תניא פ"א.

סד ראה לקו"ש חכ"ב ע' 162. אג"ק ח"א ע' רעה וע' שב.

סה רמב"ם שם. וראה לקמן הל' ת"ת פ"ד ה"ב. ה"ג הל' שמירת גזל ס"ד. תניא אגרו"ק שם (קמא, א). לקו"ש

חכ"י ע' 57 הע' 64. לקו"ש פירושים וכל לאגרו"ק ע' קמא בהערה. שלחן המלך ח"ג ע' ע"י.

סז בשבת פרק האורח דף קה ע"ב. רמב"ם שם.

סח זהר ח"ב פ"ה תצוה דף קנ"ב. ועיי' בשל"ח שערי האותיות אות הרי"ש רצון.

סח רמב"ם שם.

סט פ"ט דשבט דף פח ע"ב.

ע פ"ב דימוא דף כג ע"א.

עא רש"י שם ר"ה תקנ"ב.

עב גמרא שם דף כג ע"ב. וראה רמב"ם הל' ת"ת פ"ז ה"ג.

עג גמרא שם דף כג ע"א. וראה גם לקמן ס' תרו ס"ד.

הלכות משא ומתן קנו

שגג

מדותיו ומחל למו שמפייסו מעבירין לו על כל פשעיו וכל זה בצער הגוף^ט אבל ברבר שבממון אף תלמיד חכם אסור ליטור בלבו ואין צריך לומר לנפוס.

והגונם מחבירו או הנוטר עובר בלא תעשה^י שנאמר לא תקום ולא תמור את בני עמך (בפ' קדושים התי"ז)^י איהו נקימה אמר לו השאלני קרדומך ולא השאלני ולמחר בא חבירו אצלו ואמר לו השאלני מגלך ואמר לו איני משאלך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואם אמר לו הריני משאלך ואינו כמותך זו היא נשירה אלא ימחה הרבר מלבו ולא יזכירו^י ולא יעלה על לב לעולם וצריך כל האדם לזהר בזה:

ד' (רמב"ם בטה"מ בעשין סימן ו' וגם הרמב"ן בהשגות שם סי' ד') מורה לזה וכ"ש שהמגלת אסור שם סק"ב כתב שאין הגירסא כמ"ש הרמב"ן וכ"ה בפ"ק דתמורה דף ג' ע"ב כדבריו וכן פירש"י שם^י. סמ"ג עשין סי' ה' מצות עשה לירבק ביודעי ה' ו^י ובתורתו^י שנאמר ובו תרבק (בפרשת עקב יו"ד כ') ונכפל הציווי^י במקום אחר שנאמר ולרבקה בו (ס"ז נצבים) ואמרו ר"ל^י וכי אפשר לאדם לירבק בשכינה אלא כך אמרו חכמים^י בפירושו מצוה זו הרבק בחכמים ובתלמידיהם כדי ללמוד מעשיהם וכן ציוו חכמים^י ואמרו הוי מתאבק בעפר גרילהם והוי שותה כצמא את הבריהם לפיכך צריך כל אדם להשתדל לישא בת תלמידו חכם ולהשיא בתו לתלמיד חכם^י ולאכול ולשתות עם תלמידיו חכמים ולעשות פרקמטיא לתלמידיו חכמים ולהתחרר להם ככל מיני חיבור^י שנאמר ולרבקה בו וכל הגנהה מסעודה שתלמיד חכם שריו בתוכה כאילו נהנה מזיו השכינה^י.

ועוד דרשו בספרי שם^י ולרבקה בו למד דברי אגרה שמתוך כך אתה מזכיר את מי שאמר והיה העולם (ועיין באדר"ן פכ"ט^י ועיין בגמ' פ' בתרא דיומא דף ע"ה ע"א ע"פ והמן כורע גר הוא והוא מהמכילתא^י):

ה' מצוה על כל אדם לאהוב את כל אהר ואהר כגופו^י שנאמר^י ואהבת לרעך כמוך לפיכך צריך לחוס על כבודו ועל ממונו כמו שחם על כבודו וממנו שלו^י והמתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא^י:

ו' כשיחמא איש לאיש לא ישממנו וישתוק^י אלא מצוה עליו להודיעו ולומר למה עשית

פט ה"ו: כל מי שיש בריו הלכות ואין בריו מדרש לא טעם טעם של יראת המא. וראה גם לק"ת צו ה, ד.
צ בשלח פרשת יסע פ"ב. וראה גם ספרי האוני פסיקא שיש. שבת פו, א. חגיגה ד, א. וראה גם לקנן ס' רצ ס"ג.
צא רמב"ם בסי' המצות פ"ע סי' רז. ופ"ו מהלי' דעות ה"ג. ספר החנוך פ' קדושים סי' רמג. גמרא שבת פרק במה תדליקין דף לא ע"א. מדרש רבה פ' בראשית סי' כד. וראה גם תניא פ"ב. לק"ש ה"ז ע' 217.
צב קדושים יז, ה.
צג פ"ב דאבות משנה י' וי"ב. ופ"ד משנה יב. וראה לק"ש הכ"ז ע' 161. וראה שלחן המלך ח"א ע' קנב.
צד רמב"ם שם. ירושלמי פ"ב דחגיגה ה"א. מדר' ר"פ בראשית (פ"א, ה).
צה עירקין טז, ב. רמב"ם ה"ל רעוה פ"ו ה"ג. ועיי' לעיל בהגהות ימיונות שם רפ"ו ובסי' החנוך סוסי' דלח. ועיי' בשו"ע ח"ו"ט ע"ב סי"א. ועיי' עוד בהרמב"ם פ"ו מהלי' דעות ה"ה.

עד גמרא שם. ע"י ה"ל עובדי ריכים ועצרי בע"ה ס"א.
עה רמב"ם ה"ל רעוה פ"ו ה"ד.
עו יז, יח.
עז ראה הר המלך ה"ג ע' רח.
עה שנו"ט כתרמב"ם, אלא שגפרש הנדיר ברשות. ועי' לב שגח שם ר"ה ע"ן.
עט רמב"ם סוף ה"ל דעות פ"ו ה"ב. ובמנין המצוות שכתלתו שם. וראה גם תניא פ"ב.
פ ראה לקנן סוף הספק.
פא רמב"ם שם. ס' המצות עשין ו.
פב פרק בתרא דכתובות דף ק"א ע"ב.
פג פורו עקב פסיקא בטו.
פד משנה פ"ק דאבות מ"ד.
פה גמרא כתובות שם.
פו רמב"ם פ"ו מהלי' דעות ה"ב.
פז ברכות דף סד, א.
פח עקב פסיקא בטו. ס' החנוך פ' עקב סי' תלד. הרמב"ן בסי' המצות סי' ז. וראה גם ה"ל ת"ת פ"ב ה"ב וה"ט.

שצד

הלכות משא ומתן קנו

ל' כך וכך שנאמר¹³ הוכח תוכיח את עמיתך ואם רוצה למחול לו ולא להוכיחו הרי זה מדת חסידות ולא הקפידה התורה אלא על המשטמה¹⁴:

ז' הוואה את חבירו שהטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה עליו להתוורו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על נפשו כמעשיו הרעים¹⁵ שנאמר¹⁶ הוכח תוכיח את עמיתך ואם לא קיבל ממנו יחזור ויוכיחנו¹⁷ שנאמר הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים¹⁸ עד שיכנו החוטא¹⁹ או יקללנו²⁰ ואינו מחויב להוכיח אלא עמיתו שהוא חבירו שהוא גם בו אבל איש אחר שאם יוכיחנו ישנאנו וינקום ממנו אינו צריך להוכיחו²¹ כיון שבוראי לא ישמע לו²² אבל חבירו אפילו אם יודע שלא ישמע לו חייב להוכיחו²³ אלא אם כן הוא חוטא כשונגן שאז אנו אומרים מוטב שיהיה שונגן ואל יהיה מויד²⁴.

ורבים אפילו הם מוידין אין להוכיחם יותר מפעם אחת אם ידוע לו שדבריו אינם נשמעים²⁵ ועל זה אמרו²⁶ כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה שלא לומר דבר שלא נשמע ואם הם שונגים אין להוכיחם כלל שמוטב שיהיו שונגים ואל יהיו מוידים²⁷.

במה דברים אמורים ביחוד המוכיח אבל על הבית דין מוטל להוכיחם ולגזור כם שלא יהיו נתפשים באותו עון²⁸ ואפילו הוא דבר שאיסורו אינו אלא מספק²⁹ ואפילו אם רבים הם השונגים ואין להם להשמט ולומר מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מוידים אלא אם כן הוא איסור שאינו מפורש בתורה³⁰ ופרצו בו רבים מפני חסרון אמונתם באיסור שאז קשה מאוד למחות בדם³¹ שאי אפשר לבית דין להעמיד שוטרים בבית כל אחר³² ועל זה אמרו³³ הנח להם לישראל מקצוף עליהם ומנער בם³⁴ מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מוידים:

ח' כל המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו בין בדברים שבינו לבין המקום צריך

היראים מ' קצה ומ' רגל. וס' תרח ריש ט' ג, כ' בשם סמ"ק מ' ק"ב.

קז פ"ד דביצה דף ל ע"א. ועי' דין שם. ומדכ"י שם מ' תרפ"ט. יבמות ס"ט החזיק דף מט ע"ב.

קח ומק"י יוסף ס"ט הבא על יבמתו. ודמ"א מ' תרח ס"ב. ולקמן מ' תרח ס"ה אינו מחלק בין יחיד לרבים כ"א בין מוכיח ביחוד למוכיח ברבים (כמשמעות הרמ"א שם).

קט יבמות ס"ט הבא על יבמתו דף סה ע"ב.

קי פ"ד דביצה שם. וראה גם לקמן מ' תע"א מ"ח וס"ה. מ' שלח ס"ז. מ' שלח ס"ב. מ' שנ' כב"ל. מ' מ' ששה מ"ח. מ' תרח ס"ה. סדר הכנסת שבת.

קי"א שבת פ"ק במה בהמה דף ד' טע"ב. רש"י שם ד"ה כבל.

קי"ב ח"א שם ס"ק ב' בשם י' של שלמה פ"ד דביצה מ' ב' וראה סדר הבטת שבת, שנבוא' ב' ישות כוה, ומסכים: וכן עיקר להחזיר בשל תורה [אפילו בספק].

קי"ג הרמ"א פ"ד דביצה. אות ב' בשם העשור הל' י"ט מ"ג. ר"ן ביצה שם. רמ"א מ' תרח ס"ב. ולקמן מ' תרח מ"ד לא חילק בהו בין יחיד לב"ח. וראה גם סדר הכנסת שבת.

קי"ד שלח' בהקדמה. ראה מרדכי ביצה מ' תרפ"ט. הש"י ריב"ש מ' ע"ה.

קט"ו דמ"ב הל' שבתות עשור פ"א הל' ז.

קט"ז ביצה ל, א.

ק"ז ע"פ ישע"ל נר, ט.

צו קדשים י"ג, י.

צ"א רמב"ם שם הל' ט.

צ"ב גמרא פ"ו מהל' דענות הל' ט. סמ"ג עשין י"א.

צ"ט קדשים י"ג, י.

ק גמרא פ"ה דשבת דף ד' טע"ב ודף ה' ע"א. רפ"ו דשבועות דף קט טע"א. הביאו בהגהות מיימוניות שם אות ג'.

ק"א גמרא ס"ט יש בערכין דף טו ע"ב. תורת כהנים קדושים פ"ד הל' הובא בסי' חתונן פ"ו קדושים ט"ו רט"ו. וראה רמב"ם מ' המצות מ"ע ר"ה. ועי' גמ' פ' אלו מצ"אות דף לא סוף ע"א. ונב"ש"ה מקובצת שם.

ק"ב דמ"ב שם הל' ה', והרמ"ש דערכין שם, כ"ב. הגהות מיימוניות אות ה'. והתחזיק הרמ"ע ש' המוכא בה"ג"מ שם.

ק"ג נמוקי יוסף יבמות ס"ה, כ' כשנאמל בערכין שם. דמ"א מ' תרח סוף ס"ב. ועי' פ"ד שם ס"ק ב'. ולקמן מ' תרח מ' הדן פסק ע"ד נופח כ"י יתכן בערכין שם (כמ"א שם ס"ק ג'). וראה העי"ב תשכ"ב ע' 54. תשל' ע' 57. 61. תשל' ע' 64. תשנ"ו ע' 80. תשמ"ב ע' 81. תשמ"ו ע' 99. 101. תשמ"ב ע' 75. תשמ"ב ע' 53. תשמ"ב ע' 50.

ק"ד ח"א מ' תרח ס"ק ג' בשם מ' חסידים ט"ו ח"ג. ולקמן מ' תרח מ"ה לא חילק בהו.

ק"ה ע"י חו"ס ס"ט חזקת הבתים דף ט' טע"ב ר"ה מוטב. ובפרק במה בהמה דף ה' ע"א ר"ה ואע"ל. ע"ז ד, א ר"ה שריה.

ק"ו מ"א כאן י"ג קנו בשם הגהות מיימוניות מ"ק ד, בשם

הלכות משא ומתן קנו שצה

להוכיחו כינו לבין עצמו וידבר לו בנחת ובלשון רכה ויודיעו שאינו אומר לו אלא לפותחו^{קכ} ואם דיבר אתו קשות והכלימו עובר בלא תעשה^{קכז} שנאמר^{קכח} ולא תשא עליו חמא כך אמרו חכמים^{קכט} יכול אתה מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר ולא תשא עליו חמא (ואע"פ שרש"י שם^{קכט} פירש דהיינו כשיוכיחו בריים להלבין פניו הנח הסמ"ג והרמב"ם פירשו שלא יוכיחו בדברים קשים עד שפניו נשתנות והיינו אפילו בינו לביתו) מכאן שאסור לאדם להכלים את חברו אפילו בינו לביתו ואין צריך לומר בריים^{קכז} לפיכך לא יקראנו בשם שהוא בוש ממנו ולא מספר לפניו דבר שהוא בוש ממנו^{קכז} וכל המלבין פני חברו בריים אין לו חלק לעולם הבא^{קכח}.

כמה דברים אמורים בדברים שבין אדם לחברו אבל בדברי שמים אם לא חזר בו צריך להוכיחו בריים עד שיחזור למוטב כמו שעשו כל הנביאים בישראל^{קכז} וכל זה בעבירה שבסתר אבל אם עבר עבירה בגלוי יוכיחו מיד שלא יתחלל שם שמים^{קכז} ותלמד שראה את רבו עובר עבירה יאמר לו למדתני רבינו כך וכך^{קכט} להוכיחו אולי שוגג הוא ואם אינו שומע לו לא יוכיחו עוד^{קכט} מה שאין כן בחברו כמו שנתבאר^{קכז}.

כ חייב אדם לזהר ביומנים ואלמנות אפילו הם עשירים גדולים וכל המקנשן או הכעיסן או הכאיב לבם או רדה בהן או איכר ממנון הרי זה עובר בלא תעשה^{קכז} שנאמר^{קכז} כל אלמנה ויתום לא תענון וכל שבן המכה אותן או המקללן כמה דברים אמורים בזמן שעינה אותן לצורך עצמו אבל אם עינה אותן רבן כדי ללמדן תורה או אומנות או להוליכן בדרך ישרה ה"ז מותר^{קכז} ואע"פ לא ינהג בהן מנהג כל אדם אלא יעשה להם הפרש וינהלם בנחת וברחמים גדולים אחד יתום מאב ואחד יתום מאם^{קכז} ועד אימת נקראים יתומים לענין זה עד שלא יהיו צריכין לאדם להסמך עליו ולאמנון ולהטפל בהן אלא יהיה עישה כל צרכי לעצמו בשאר כל הגדולים:

י המרגל בחבירו עובר בלא תעשה^{קכז} שנאמר לא תלך רכיל בעמך (קדושים יט טז) איהו רכיל^{קכז} זה שמוען דברים והולך מזה לזה ואומר כך וכך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהוא אמת ואינו דברים של גנאי כלל וגם אותו פלוני לא מבחישים כלל^{קכז} הרי זה מהריב את העולם שמוה ויכל לבא לפעמים לידי שפיכת דמים כמו שאמרו במעשה דואג עם אהימלך^{קכז} (ולשון הכ"מ כך הוא שרכיל היינו האומר פלוני ופלוני אמר עליך כך וכך או עשה לך כך וכך וז"ל הסמ"ג שם איהו רכיל המגלה לחבירו דברים שדיבר ממנו

קכח המב"ם ה"ל ת"ת פ"ה ה"פ. שלע י"ד מ"י רמב"ם סכ"ב.
קכט ב"מ לא, א. ר"א ס"י קטל. הגהות מיימוניות שם אות ד. מ"א ט"י קנו ס"ק ב.
קל בסעיף ג.
קלא רמב"ם שם הל' י. ובסי' המצות לאוין ס"י רנו. (הרמב"ן שם. סמ"ג לאוין ט"ו ט.
קלב משפטים כב, כא.
קלג ראה גם ה"ל נקי ג"ג ס"ד.
קלד מדרש הרול על הפסוק. רמב"ם וסמ"ג שם.
קלה רמב"ם שם פ"ד. סמ"ג לאוין ט.
קלו רמב"ם שם ה"ב.
קלז כסף משנה שם.
קלח שמואל א כב, ט ואיך.

קכח רמב"ם פ"י מה"ל דעות ה"ז. וראה גם ה"ל אונאה ה"ל. ונענין שם לרעא מרעאנא ה"ל קדושים פ"ה, ב.
קכט רמב"ם שם הל' י. ובסי' המצות לאוין ט"י. סמ"ג לאוין ו.
קכ קדושים יט, ז.
קכא תורת בנינים קדושים פ"ד ה"ח. פ"ג דערכין דף טז, ב.
קכב ר"ה ופניו.
קכג רמב"ם שם.
קכד בחובת דף יח סעיף ודף נט סעיף.
קכה שם. ובמסנה פ"ג דאבות מ"א.
קכו רמב"ם וסמ"ג שם. וראה גם לקמן ס"י תרה ס"ה ה"ל אונאה ס"ל.
קכז סמ"ג ס"י ק"ב. רש"י. מ"א ס"י תח"ט ס"ב. וראה גם לקמן שם ס"ה.

אדם בסתר והביא ראיה מהמשנה פרק ג' דסנהדרין והגמרא שם דף ל"א א' וכן משמע בערוך סוף ערך לשון ח"ל לא תלך ורכל תרגום ירושלמי לישנא תליתאי ועיינ פ"ג דעירוכין דף ט"ו ע"ב בגמרא ופירש"י ד"ה לישנא תליתאי קט"ו והתוספות שם פירשו בענין אחר ובהראב"ד בהלכות ידעות רפ"ז משמע כפירש"י וכן משמע במד"ר ר"פ אמור^{קט"ו} והמקבילו נענש יותר מן האומרו אלא א"כ הוא רואה דברים הניכרים^{קט"ז} ובכלל לאו זה הוא לשון הרע והוא המספר בנגות חבירו^{קט"ח} א"ע"פ שאמר אמת ואפילו אמר היכן מצוי אור תדיר אם לא בבית פלוני שמצוי אצלו בשר ודגים הרי זה לשון הרע^{קט"ט} אם הוציאו בדרך לשון הרע שנתכוין לנגות שהוא בווללי בשר למו אבל האומר שקר על חבירו נקרא מוציא שם רע^{ק"י} ועיינ פ"ד דכתובות דף מ"ו ע"א^{ק"י};

יא אחד המספר בלשון הרע בפני חבירו או שלא בפניו והמספר דברים שגורמים אם נשמעו איש מפי איש להזיק חבירו בנפשו או בממונו או לצערו או להפחידו אף על פי שאינן דברים של גנאי על חבירו הרי זה לשון הרע^{ק"ב} ואם נאמרו דברים אלו בפני שלשה כבר נשמעו הדבר ונודע ואם סיפר הדבר אחד מן השלשה פעם אחרת אין בו משום לשון הרע^{ק"ג} והוא שלא יתכוין להעביר הקול ולגלותו יותר^{ק"ד} ואם האומר מהיר שלא לאומרו אפילו אמר בפני רבים יש בו משום לשון הרע^{ק"ה} במה דברים אמורים כשמספר בפני חבירו או בפני שלשה יש בו משום לשון הרע להאומר כשאומר דבר של קטמור וגנאי או דבר שיכול לגרום לו נזק או צער אבל דבר שיש לומר שאין כוונתו ללשון הרע כגון היכן מצוי אור בבית פלוני שמצוי לו בשר אין בו משום לשון הרע אם אומר כן בפניו וכן אם אמר בפני שלשה^{ק"ו} שה"ז כאומר בפניו שאי אפשר שלא יגיע הדבר באוזני^{ק"ז};

יב אבק לשון הרע כיצד^{ק"ח} מי יאמר לפלוני שיהיה כמו שהוא עתה או שיאמר שתקין מפלוני אינו רוצה להודיע מה אירע ומה היה וכיוצא בדברים האלו וכל המספר בטובתו של חבירו^{ק"ט} בפני שונאיו^{ק"י} או בפני רבים מהעם שיש לחוש שיש בהם אחד משונאיו^{ק"י} הרי זה אבק לשון הרע שהוא גורם ששונאו יספר בנגותו אבל בפני אהוביו מותר לספר בשבחיו^{ק"י} ובלבד שלא ירבה יותר מדאי מתוך שמספר ומונה מדותיו אי אפשר שלא יבוא לרדי נגות^{ק"י} וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שמספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר זה שריבר לשון הרע הוא או שזה עשה פלוני.

קלט זה לשון הרכל שהיא שלישית בן אדם לחבירו לנלח לו סור.

קמ כ"ב ולמה קראא שלשי שהיא הרת שלשה האומרו והמקבילו והנאמר עליו.

קמא שבת נו ג. א. יראים ס"י קצב. סמ"ג שם. הגהות מיימוניות שם אות ד.

קמב ראה גם הל' אונאה ספ"ח.

קמג ערכין דף טו ס"ט"ב. הגהות מיימוניות ס"ק א.

קמד רמב"ם שם.

קמה שם מוציא שם רע עובר על לא תלך ורכל.

קמו רמב"ם שם הלכה ה.

קמז ערכין שם פ"ג א. ובפרק חזקת הבתים דף קט ט"א.

והביאם הר"ף פרק במה מדליקין (ל' א). הרמב"ם שם.

קמח רמב"ם שם.

קמט סמ"ג שם. הגהות מיימוניות אות ג.

קנ ע"י חוס' בערכין שם ד"ה כל מירחא.

קנא ועיי' תוס' פרק חזקת הבתים דף קט ע"ב ד"ה לית בי' יש לפרשו ג"כ כחתום' דערנין. וראה הע"ב תקצרו ע' 37. תתח ע' 14.

קנב רמב"ם שם ה"ד.

קנג ערכין שם דף טז ע"א.

קנד רמב"ם שם.

קנה רמב"ם בפ"י המשנה ס"פ"ג דאבות ס"ד"ה חזקת התי' דבכ"ה מיידי בב"ב דף קטז ט"ט"ב.

קנו סמ"ג. הגהות מיימוניות ס"ק ה. וראה לק"ש כ"ז ע' 161.

קנז רמב"ם בב"ב שם.

הלכות משא ומתן קנו

שצו

ועיין עוד מ"ש הגמ"י שם סק"ג בירושלמי^{קסז} מותר^{קסח} כ"ו והוא גם כן בילקוט ח"ב רמז קס"ו ועיין מג"א בשם הגהת סמ"ק^{קס} ועיין מ"ש בהלכות נזקי ממון ס"ד^{קסד} ובשו"ע ח"מ סי' תכ"א סוף סעיף י"ג^{קסג} דבכהאי גוונא דהתם מיירי בירושלמי:

יג אורח אינו רשאי לשבח את בעל הבית שהוא טוב עין^{קסג} שמא ירבו עליו אורחים ויאכלו כל אשר לו ועל זה נאמר מברך רעהו בקול גדול בבוקר השכם קללה תחשב לו (במשלי סימן כו יד) ועיין עוד מפסוק זה באבות דרבי נתן סוף פרק י"א^{קסד}:

יך כל האומר דבר לחבירו הוא בכל יאמר עד שיאמר לו לך אמור^{קסח}:

מז אסור למנות את ישראל אפילו אינו מתכוין רק להמיל גורל על איוה סכום ומספר ואפילו לדבר מצוה אלא מוציאים אצבעותיהם ומונים האצבעות^{קסז}.

כתוב^{קסז} וביא במשפט על כל נעלם בסוף קהלת לרבות אפילו ההורג כינה בפני חבירו^{קסח}:

מז השח שיחת חולין^{קסז} והוא שיחת הילדות וקלות ראש^{קע} עובר בעשה שנאמר^{קסא} וזכרת בם כם ולא בדברים אחרים^{קעב} ואף אם קבע עתים לתורה לא יעסוק בשאר היום אלא בדברים שיש בהם צורך^{קעג} אבל לא בשיחת הילדות וקלות ראש אלא יחזור ללימודו וקביעת העת אינה אלא להחמיר שלא ימשך כל היום בדרך ארץ כמו שנתבאר לעיל סעיף א':

יז זריזים מקדימים למצות ואין צריך להקדים יותר מעמוד השחר^{קעז}:

יח כל המהניף ברב עבירה^{קעח} מחמת יראתו מפני בעל עבירה ואינו חושש על יראת הקדוש ברוך הוא עונשו גדול אך אם מתוירא שלא יהרגנו מותר לומר לו יפה עשית אפילו עבר עבירה גדולה ולא אסרו לחנוף אלא שלא במקום סכנה^{קעט} ועיין בספר יראים סי' נ"ה^{קעז} ובכד הקמה אות ח' ובראשית חכמה שער הקדושה פרק י"ב:

יט אל יעמוד אדם במקום סכנה^{קעט} ויאמר שעושין לו גם שמא אין עושין לו גם ואם עושין לו גם מנכן לו מוכיותיו ויש מהחכמים שהיה נמנע לעבור בספינה שיש בה רשעים גמורים שמא נפקד דין עליהם ויתנפם עמהם ויש מהחכמים שהיה מהויר לעבור בספינה שיש בה יהודים ואינם יהודים אמר שהשמן אינו שולט בשתי אמות ועיין מ"א סוף סי' זה:

קסח חגיגה דף ה סע"א.
קסז ספיק דיומא דף יט י"ב.
קע רש"י שם. וראה גם סוכה בת, א ר"ה שיחת חולין, ואמתן ג, ו.
קעב ראה גם הל' ת"ח פ"ג ס"ה לק"ש ח"ו ע' 268. ח"ה ע' 405 תע" 50. אג"ק ח"ג ע' תנב.
קעג עיין דמבי"ם ספיק דאבות בענין הדבור בדיה החלק הג' ובדיה החלק הח'.
קעד פ"ק דפסחים דף ד ע"א. ובפרש"י שם ר"ה נבדוק, מ"א ר"ה ריחין, וע"י לעיל רס"י א.
קעה מושב שא, כ, מ"א ר"ה מופה.
קעו תוס' שם ר"ה כל המהניף. וראה גם מגירת המאור כלל ג פ"ב.
קעז ובס' יראים השלם סי' רמח.
קעח פרק במה מדליקין דף לב ע"א. וע"י הל' שמירת ג'יג ח"ג.

קנח פאה פ"א ה"א.
קנט לומר לה"ר על בעלי המחלוקת.
קס מ"ח ח את כדו ורמקא למלך כשר כמו נתן לדרה.
קסא מפרא או הרגיל לרבות הבריות.
קסב המכה את חבירו.
קסג טרכין פ"ג דף טו ע"א כפ"י הב' ברש"י שם ר"ה ומצנעין ראשית חכמה פרק דרך ארץ שער ג, מ"א ר"ה אורה.
קסד ה"ג כשנפסם שהוא עשיר גורם שלטנים יאמנהו, כפ"י ה"א ברש"י הלעיל.
קסה יומא דף ד ע"ב. סמ"ג לאוין ט. הגהות מיימוניות סוף הל' נדוות. מ"א ר"ה פרק קמא.
קסו פ"ב דיומא דף כב ע"ב. רמב"ם פ"ד מהל' תמידין היד. מ"א ר"ה אסור למנות א סי' טו ד.
קסז קהלת יב, ד.

שצה

הלכות משא ומתן קנו

ב כל מי שהקז דם ואין לו במה להברות נפשו נתנו לו חכמים עצה שיטול בידו דינר רע וילך אצל החנוני ויטעום יין אם טוב הוא לקנותו ואחר כך כשירצה לקנות לא יקח החנוני את הדינר וילך לו אצל חנוני אחר ויעשה כן עד שיטעום רביעית קטעטע ואף על פי שבהקזה שלנו אין חשש כל כך מכל מקום יש ללמוד מזה לשאר תולדות: **בא** בדברי תורה ענה כסיל כאולתו פן יהיה חכם בעיניו קפא אבל בדברי העולם אל הען כסיל כאולתו פן תשוה לו (במשלי סימן כ"ו קפב):

קעט שבת קכט, א.
קפ מי"א ה"ה שבת.

קפא פ"ב דשבת דף ג ע"ב. תנא דבי אליהו סי"פ יד.
קפב פסקים רה.